

Column

Milieu en arbeidsverhoudingen: van loodwit naar eco-efficiency

Het milieuvraagstuk is vooral de laatste twee decennia sterk in de belangstelling gekomen, het rapport van de Club van Rome heeft hierbij zeker als een belangrijke katalysator gewerkt.

Wat natuurlijk niet wil zeggen dat het milieuvraagstuk daarvoor niet bestond. Een bekend gezegde in Engeland is 'as mad as a hatter', zo gek als een hoedenmaker. Dat duidde eigenlijk op het feit dat men bij het (schoon)maken van hoeden kwik gebruikte en kwikdampen hadden op termijn 'gekke' effecten op denken en handelen van de hoedenmakers. In het boek *Alice in Wonderland* figureert een hoedenmaker, niet direct als aanklacht, maar als een sociaal fenomeen uit 1862 geaccepteerd met zijn beroepsziekte. Om dicht bij huis te blijven vermeld ik het gebruik van loodwit door schilders begin deze eeuw in ons land, dan op grond van wetenschappelijk onderzoek van de TH Delft verboden werd.

Wat de Nederlandse arbeidsverhoudingen betreft zijn sedert de jaren zeventig een drietal trends op het terrein van arbeid, gezondheid en milieu te constateren. De vakbeweging organiseerde in de tweede helft van de jaren zeventig een groot aantal activiteiten op het gebied van veiligheid en gezondheid. Op zich gericht op het werkmilieu of het interne milieu, hoewel de scheiding met het externe milieu vloeiend is (zoals het loodwitverbod voor schilders bij het 'binnenwerk' liet zien). De ARBO-wet die in de jaren tachtig ontstond, speelde op deze vakbondsactiviteiten in. Sterker nog, deze werd met een nadrukkelijke blik op de Noorse Arbeidsomstandighedenwet door ambtenaren van szw geconcipieerd als uitvloeisel van V&G-acties van bonden.

Werkgevers introduceerden begin jaren tachtig

een aantal denkbeelden over kwaliteitsverbetering van produkt en produktie. Mans en kwaliteitskringen deden hun intrede. Vervolgens ontstond in een soort 'één tweetje' tussen VROM en NCW-VNO het idee over het milieuzorgsysteem in bedrijven.

Aldus kunnen drie actoren onderscheiden worden met elk een eigen belang of representatie daarvan op het gebied van kwaliteit(sdenken):

- vakbeweging: kwaliteit van de arbeid;
- overheid: kwaliteit van het interne en externe milieu;
- werkgevers: kwaliteit van de produktie.

Belangrijk is te constateren dat de overheid als een creatieve regulator optrad ten opzichten van beide andere actoren, in wetgevende (ARBO) dan wel in regelgevende (Milieuzorgsysteem) zin. Vermeldenswaard ten slotte is dat FNV en VNO begin 1989 een convenant afsloten over milieuzorg in bedrijven ofwel over een 'stelsel van organisatorische en administratieve voorzieningen dat nodig is voor de beheersing van de milieuproblematiek'.

Aldus ontstond naast kwaliteits- en ARBO-zorg, milieuzorg in bedrijf, dienst of instelling.

Bovendien schakelden werkgeversorganisaties en vakbonden qua strategie om. Was die aanvankelijk defensief, geleidelijk werd deze meer offensief: van verdediging en bagatellisering (werkgevers), resp. van aanklacht en knelpunten-inventarisatie (vakbonden) naar het stellen van eigen normen (emissies: bedrijven, lawaai en MAC-waarden: bonden). Thans lijken de contouren zichtbaar voor een innovatieve strategie, milieu als onderdeel van integrale kwaliteit. Voor werkgevers een nieuwe concurrentiestrategie, voor vakbonden een nieuwe arbeidsstrate-

* W. Buitelaar is hoogleraar bedrijfsorganisatie en arbeidsverhoudingen/FEE-UvA.

gie. In elk geval raken bovengenoemde belangen elkaar steeds meer en er kan zeker van een convergentie daarvan gesproken worden.

Toch is een relativering op zijn plaats, gelet op een onderzoek in 10 lidstaten van de Europese Unie: Oostenrijk, België, Denemarken, Duitsland, Nederland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Spanje en Engeland.

De eerste vijf werden daarin 'koplopers' genoemd voor wat betreft arbo- en milieuzorg, de laatstgenoemde groep "volgers". Als medezeggenschapsvraagstuk bekeken, ontstaat het volgende beeld naar graden van werknemersparticipatie(1): (zie tabel hieronder).

Echte medezeggenschap is dus nog steeds minimaal.

Vanuit de arbeidsverhoudingen gezien zijn er twee hindernissen te nemen:

- integratie van milieu en economie
- integratie van kwaliteits-, ARBO- en milieuzorg.

Vanuit macro- en bedrijfseconomisch gezichtspunt wordt het steeds duidelijker dat milieu 'loont'. Defensief ingestelde bedrijven zien hier met name de kant van kostenreductie, de meer offensief ingestelde de praktijk van 'reduce, reuse and recycle'. Innovatief is te noemen het convenant in de verpakkingindustrie en nieuwe leverancier-kliëntenrelaties (zgn. milieustewardship). De vele milieumaatregelen hebben ook werkgelegenheid gecreëerd. Zo zijn er in Noordrijn-Westfalen 160.000 mensen in de milieusector werkzaam, meer dan in de traditionele sector van kolen en staal: 130.000 personen(2).

In een inleiding van het plv. hoofd Milieu, Gezondheid en Veiligheid van Dow Europe werd geprobeerd milieu en economie via het concept eco-efficiency te synthetiseren(3): 'Eco-efficiency is reached by the delivery of competitively priced goods and services that satisfy human needs and bring quality of life, while progressively reducing environmental impacts and resource intensity throughout the entire life

cycle to a level at least in line with the earth's estimated carrying capacity'. Een mond vol, maar het geeft in elk geval aan dat de chemische industrie 'koploper' milieu-innovatie is geworden voor wat betreft het zoeken naar het snijpunt tussen milieu en economie.

De tweede hindernis speelt met name op het niveau van de werkplek of afdeling. Wellicht heeft het met groei (problemen) te maken, in de praktijk blijken kwaliteits- en ARBO-zorg dichter bij elkaar te liggen, dan ARBO- en milieuzorg. Belangrijk is dat een integraal kwaliteitsperspectief ontwikkeld wordt, dat een draagvlak moet hebben in de medezeggenschapsstructuur van een bedrijf. Een uitdaging zou kunnen zijn om binnen bedrijven de zogeheten verbeterkringen in het kader van het Total Quality Management te koppelen aan institutionele medezeggenschapsstructuren van ondernemingsraad (commissie) en -lokale- vakbond. Een aanzet hiertoe is bijvoorbeeld te zien bij Unichema te Gouda.

Nodig is dat er 'nieuwe' kwaliteitscoalities ontstaan gericht op een eco-efficiënt bedrijfsvoering, dat wil zeggen op een duurzame productie en dienstverlening.

Wellicht een lange weg, waarbij zowel de 'oude' als de 'nieuwe' hoedenmaker niet vergeten mag worden bij de actuele interactie tussen arbeidsverhoudingen en milieu.

Literatuur

- 1 A.Oat/D. Gregory (red.), *Industrial Relations and the Environment: Ten Countries Under the Microscope*, Vol. I/II, Dublin, 1993.
- 2 G.C. Molenkamp, *De verzakelijking van het milieu: onomkeerbare ontwikkelingen in het bedrijfsleven*, Amsterdam/ Den Haag, 1995, mn. p. 44.
- 3 C.R. Fussler, *The Sustainability Revolution and the Eco-Efficiency Imperative*. Document Greening of Industry Conference Copenhagen, November 13-14, 1944.

	Informatie	Consultatie	Medezeggenschap
veiligheid/gezondheid:	hoog	hoog	matig
Gevaarlijke stoffen:	hoog	matig	laag
Externe milieu:	matig	laag	geen